

О. М. Новак,

канд. філол. наук, доц.,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства;*

Г. В. Сенік,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
старший викладач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців*

УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКИЙ ВЗАЄМОВПЛИВ У ПОЛІЕТНІЧНОМУ АРЕАЛІ МЕЖИРІЧЧЯ ДУНАЮ ТА ДНІСТРА

Статтю присвячено дослідженню українсько-болгарського міждіалектного та міжмовного впливу в поліетнічному та полімовному ареалі на півдні України, у межиріччі Дністра та Дунаю. Полілінгвізм, діалектна строкатість, стан та функціонування південнобессарабських українських та болгарських говірок активно досліджується з середини ХХ століття, проте порівняльних студій та комплексного аналізу мовної ситуації і сучасної інтерференції проведено не було, тому робота в цьому напрямі є актуальною і необхідною. Говірки різних мов досліджуваного ареалу на сьогодні дискриптивно та лінгвогеографічно досліджені нерівномірно. У дескриптивних студіях подано опис структури окремих діалектних систем, аналіз певних структурних рівнів, переважно в порівнянні з літературною мовою та в межах принципів національних діалектологічних шкіл, проте практично поза увагою науковців залишаються територіально суміжні і мішані говірки, що належать до різних мов, та процеси інтерференції.

Метою пропонованої роботи є дослідження двох типів українсько-болгарського взаємовпливу: на міждіалектному рівні та впливу української літературної мови на болгарські говірки Одещини. Завданням є систематизація та узагальнення явищ інтерференції між двома контактуючими мовами та їхніми діалектами. Матеріалом дослідження стали власні спостереження під час польових діалектологічних експедицій у регіон, а також матеріал добирався з корпусу вже оприлюднених описів окремих діалектних систем південнобессарабських українських та болгарських говірок.

Зазначається, що деякі тюркізми в українських говірках запозичені через посередництво болгарських діасистем і, до того ж, складають корпус регіональних інтегративів. Зафіксовано два типи новітніх запозичень з української літературної мови: а) лексика офіційно-ділового стилю, яка витісняє використовувані раніше аналогічні одиниці російськомовного походження; б) прецедентні висловлювання та експресивно забарвлена лексика. Стверджується, що на сьогодні не спостерігається системної українсько-болгарської інтерференції, натомість зафіксовані численні запозичення, джерелом яких є телебачення та школа.

Ключові слова: межиріччя Дністра та Дунаю (МДД), поліетнічний ареал, полімовний ареал, інтерференція, інтеграцізм.

O. M. Novak,

PhD, Associate Professor,

Odesa National University named after I. I. Mechnikov,

General and Slavic Linguistics Associate Professor;

H. V. Senyk,

Odesa National University named after I. I. Mechnikov,

Ukrainian Language and Foreigners' Language Training Department Senior Lecturer

UKRAINIAN-BULGARIAN MUTUAL INFLUENCE IN THE MULTIETHNIC AREA OF THE DANUBE-DNIESTER INTERFLUVE

The article deals with the study of the Ukrainian-Bulgarian interdialectal and interlingual influence in the multiethnic and multilingual area in the south of Ukraine, in the interfluvium of Dniester and Danube. Polylingualism, dialectal diversity, the state and functioning of the South Bessarabian Ukrainian and Bulgarian dialects have been actively studied since the mid-twentieth century, but no comparative studies and comprehensive analysis of the linguistic situation and modern interference have been conducted, so work in this area is relevant and necessary. The dialects of different languages of the studied area have been unevenly studied descriptively and linguogeographically. Descriptive studies describe the structure of individual dialect systems, analyze certain structural levels, mainly in comparison with the literary language and within the principles of national dialectological schools, but practically ignore the territorially adjacent and mixed dialects belonging to different languages and the processes of interference.

The purpose of this paper is to study two types of Ukrainian-Bulgarian mutual influence: at the interdialectal level and the influence of the Ukrainian literary language on the Bulgarian dialects of the Odesa region. The task is to systematize and generalize the phenomena of interference between two contacting languages and their dialects. The material of the study was based on authors' own observations during field dialectological expeditions to the region, as well as material selected from the corpus of already published descriptions of individual dialect systems of South Bessarabian Ukrainian and Bulgarian dialects.

It is noted that some Turkisms in Ukrainian dialects are borrowed through the mediation of Bulgarian diasystems and, moreover, constitute a corpus of regional integratisms. Two types of the latest borrowings from the Ukrainian literary language have been documented: a) officialese vocabulary which replaces previously used similar units of Russian-language origin; b) precedent statements and expressive vocabulary. It is stated that today there is no systemic Ukrainian-Bulgarian interference, but instead numerous borrowings are documented, the source of which is television and school.

Key words: Dniester-Danube interfluve (DDI), multiethnic area, multilingual area, interference, integratism.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У Південній Бессарабії, регіоні Буджак, тобто на території межиріччя Дністра та Дунаю на півдні України, поряд з українцями протягом майже двохсот років мешкають представники інших етносів – болгарського, румунського, молдавського, гагаузького, албанського, ромського, а з 20-х років XIX ст. і до 40-х років XX ст. тут мешкали й німці. Полілінгвальний та полідіалектний регіон Буджак містить південні райони сучасної Молдови та південно-західну частину Одеської області України. Цей регіон був і залишається об'єктом досліджень у галузі етнолінгвістики, діалектології, мовних контактів, етнографії, що визначає актуальність поглиблених студійовань цієї проблематики.

Аналіз досліджень проблеми. Багатомовність, у результаті якої закономірно сформувалась активна міжмовна та міждіалектна інтерференція, була і залишається в центрі уваги лінгвістів (Ю. Карпенко, П. Гриценко, В. Колесник, П. Кисеолар, А. Колесников та ін.). Важливою рисою співіснування та взаємодії на цій території вважають безконфліктність, високу терпимість поліетнічного населення до мов, які тут функціонують, і до фактів міжмовної та міждіалектної інтерференції. Цей факт зумовлює постійний інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до мовної та етнічної палітри регіону, до питань векторів мовних змін, хронології виникнення діалектних явищ, загальних інтерферем для носіїв різносистемних ідіом, що функціонують у цьому надзвичайно цікавому строкатому регіоні. Зазначимо, що історично сформований ареал Буджак поширюється і на територію інших держав – Молдови та Румунії, тому цей регіон активно досліджується науковцями згаданих країн спільно з українськими колегами. Результатом таких досліджень є авторитетний науковий часопис «*Journal of Danubian Studies and Research*». Також в Кишиневі періодично проводяться наукові заходи, круглі столи та конференції, де науковці різних країн діляться результатами дослідження Буджака, висвітлюються і проблеми українсько-молдовських зв'язків (наприклад, конференція «Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки: Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича», що відбулася в Кишиневі у 2017, та ін.).

Метою пропонованої розвідки є дослідження двох типів українсько-болгарського взаємовпливу: перший – на міждіалектному рівні та другий – це вплив української літературної мови на болгарські говірки Одещини. **Об'єктом** дослідження стали говірки Межиріччя Дністра та Дунаю, а **предметом** – українські та болгарські запозичення у цих говірках. **Завданням** є систематизація та узагальнення явищ інтерференції між двома контактуючими мовами та їхніми діалектами. **Матеріалом** роботи стали власні спостереження під час польових діалектологічних експедицій у регіон, записи студентів філологічного факультету під час діалектологічних практик, а також матеріал добрався з корпусу вже оприлюднених описів окремих діалектних систем південнобессарабських українських та болгарських говірок. Мета та завдання дослідження зумовили необхідність застосування описового за зіставного **методів**.

Виклад основного матеріалу. Українська частина Буджака в різних джерелах відома під назвами Південна Бессарабія, Українське Подунав'я або Межиріччя Дністра та Дунаю, саме останню назву ми використовуємо як робочу (далі МДД). Це один з найстрокатіших полілінгвальних регіонів України. За результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року зафіксовано українців 40, 2%, болгар 20,9 %, росіян-старообрядців 20,3 %, молдован 12,6 %, гагаузів 4,1 % та інших національностей 1,9 %. Етнологи вказують, що на сьогодні в МДД мешкає близько 100 національностей та народностей (див. докладніше про це [11]).

Поліетнічність регіону зумовила його полікультурність: кожен з етносів МДД привніс та значною мірою зберіг самобутнє мовлення, традиційну матеріальну та духовну культуру, чим збагатив культуру сусідів.

У мовному аспекті МДД є достатньо рідкісним феноменом і має такі специфічні ознаки:

- латеральність: говірки кожної з мов (українські, румунські / молдовські, російські) мають свій ареал розповсюдження, який або межує (і контактує) з іншою мовою, або є діалектним анклавом (болгарські, гагаузькі) в іншомовному оточенні;
- мовна / діалектна строкатість: говірки різних мов в ареалі МДД існують не ізольовано, перемешуються, що складає умови для афронтальних контактів;
- зміна наддіалектних форм комунікації в регіоні: в МДД у різний час літературними мовами офіційної комунікації були російська, румунська, українська, в окремих ареалах – болгарська.

Говірки різних мов МДД на сьогодні дискриптивно та лінгвогеографічно досліджені нерівномірно. У дескриптивних студіях подано опис структури окремих діалектних систем, аналіз окремих структурних рівнів, переважно в порівнянні з літературною мовою. До таких дескриптивних праць належать дослідження українських говірок МДД А. Москаленка, В. Дроздовського, А. Мукан та ін. Морфологія південнобессарабських українських говірок доволі повно та системно досліджена в монографії А. Колесникова [6]. Албанську говірку с. Жовтневе (Каракурт) вивчає М. Морозова, румунські говірки досліджуються М. Делюсто. Описані лексичні, фонетичні системи окремих болгарських говірок, а також зібрано етнолінгвістичний матеріал у межах лексико-семантичних груп у говірках (наприклад, роботи з опису болгарських говірок В. Колесник, С. Георгієвої, З. Барболової, О. Пейчевої (Новак), С. Топалової та ін.). Такі праці продовжують традиції та проблематику національних діалектологій на основі сформованих наукових шкіл, спираються на емпіричні бази, проте не торкаються проблеми дослідження міжмовного та міждіалектного взаємовпливу окремих ідіосистем, практично поза увагою науковців залишаються територіально суміжні (і тому мішані) говірки, що належать до різних мов.

Спільність основних рис, що визначають структуру діалектної системи мов у межиріччі Дністра і Дунаю, зумовлена особливостями етнічної історії населених пунктів цього регіону: упродовж ХХ століття первісне населення встигло дещо нівелюватися в етнографічному й діалектному відношенні. Однакові соціально-історичні

умови життя носіїв говірок різних мов, спільні особливості економічного і культурного життя, постійні матеріальні й територіальні контакти, добросусідські відносини, міжетнічні шлюби – все це сприяло інтенсивній взаємодії і взаємопроникненню елементів лексики на рівні говірок. Ці процеси не стримувалися загальномовними нормами і швидко закріплювалися в системах контактних говірок.

Процеси міжмовних взаємин дуже складні, тому під час досліджень необхідно враховувати, які саме системи взаємодіють, як вони співвідносяться, в яких умовах історичного життя перебували їхні носії, які конкретні особливості взаємодії виявляються тощо. Як результати контактів слід припускати не лише запозичення окремих мовних елементів, а й складніші міжмовні сплетення, контамінаційні форми, формування паралельних явищ. Традиції різних національних шкіл не було скоординовано щодо завдань, проблематики, прийомів та методів дослідження. Вважаємо, що на часі є саме систематизація проведених досліджень з усіх мов, що функціонують у регіоні, та формування засад і спільних методів для комплексного дослідження мовної та діалектної палітри регіону з урахуванням соціолінгвістичних факторів та інтерференції.

За даними перепису, у 1867 році українці становили у Бессарабії 21,5%. Ці цифри майже не змінюються і наприкінці XIX століття. Так, за даними Першого Всеросійського перепису в 1897 році, який враховував населення за мовною ознакою, у сільській місцевості Бессарабської губернії зафіксовано – 20,3% (333,4 тис.) україномовних осіб, а разом із містами – 21,8% (понад 379,5 тис. осіб) [1, с. 607].

Українське населення приходило до Придунайських степів із різних регіонів України, а також із сусідніх країн. Внаслідок чого, як вважають сучасні дослідники, на цій території склалися різні етносоціальні групи українців: «райки» – українці, вихідці з Буковини, Поділля, «руснаки» – українці, вихідці з Хотинського повіту та Західної України, «козаки» – українці, нащадки запорізьких та задунайських козаків. Українське населення сільської місцевості Аккерманського та Ізмаїльського повітів у першій половині XIX століття складалося в основному з місцевого населення, яке проживало тут уже у XVIII – на початку XIX ст., та переселенців [1, с. 608].

Дослідники українських південнобессарабських говірок виділяють окремі мікроареали: полігенний (придунайські говірки), що протиставляється іншим, зокрема центральному, мозаїчному, мікроарелу, де на фоні полігенних говірок зафіксовані «вкраплення» моногенних діалектних систем буковинсько-подільського (Райлянка, Молодово Саратського району, Райлянка Татарбунарського району), середньопридніпровського (Плахтіївка Саратського району), східнополіського (Ярославка Саратського району) діалектних генетичних типів, а також говірок нової формації (Семенівка, Софіївка Білгород-Дністровського району) і навіть діалектних мікрозон (приморський мікроареал) [5, с. 198]. Майже в усіх говірках діалектологи фіксують варіативність, жодна говірка не зберігає незміненого архетипу, навпаки, сформувалися говірки мішаного типу.

Дослідники українських південнобессарабських говірок (зокрема А. Мукан, В. Дроздовський, Т. Заворотна, П. Гриценко) звертали увагу на велику кількість

запозичень передусім на рівні лексики повнозначних частин мови, особливо іменників, і деяких службових слів. Значно менше уваги було приділено вивченню наслідків інтерференції на морфологічному і словотвірному рівнях. Так В. Дроздовський зауважує, що внаслідок міцних, тривалих і дружніх контактів з носіями іншомовних діалектів засвоєно і запозичено з болгарської мови лексеми: *градина* /болг. градина/ – поливний город; *дулап* /болг. долап/ – поливна машина; *вада* /болг. вада/ – рівчачок, яким тече вода на градину; *куфі́йа* /болг. кофа/ – специфічне водоймище, з якого черпається вода; *соба* /болг. соба/ – піч; *чарк* /болг. чарк/ – колесо-маховик; *чипиці́* /болг. чипик, -ци/ – черевики; *паралі́йа* /болг. паралия/ – чоловіча шляпа; тощо [3, с. 106-107]. Проф. В. Дроздовський, утім, зауважує, що ряд слів-болгаризмів, насамперед на позначення понять і реалій, пов'язаних з поливним господарством (*дулап*, *чарк*), мають турецький корінь, до того ж значна частина болгаризмів "...проникла не безпосередньо з болгарських говірок, а за посередництва румунської і молдавської мов" [3, с. 107].

На початкових етапах вивчення південнобессарабських українських говірок шляхи іншомовних запозичень вивчалися несистемно, а тому не завжди коментуються не тільки в описах діасистем, але і в лексикографічних працях. Так, у "Словнику діалектизмів українських говірок Одеської області" А. Москаленка зазначено: "...Однак не завжди було легко виявити, з якої саме мови в українські говірки Одещини зайшло те чи те слово. Біля таких слів в дужках поставлено: інш., тобто іншомовне" [7, с. 6]. У передмові до "Словника українських говорів Одещини" за редакцією О. Бондаря також зауважено, що лише "у деяких випадках подано етимологічні позначки, наприклад: *рум.* – слово, запозичене з румунської мови; (*від рум.*) – слово, утворене від румунського за допомогою українських словотворчих ресурсів" [10, с. 5].

Лексеми на позначення ділянок землі ще з середини ХХ ст. привертали увагу дослідників українських південнобессарабських говірок: 1) відоме українській і румунській мовам, запозичене з болгарської слово *градина* із значенням 'поливний город' (пор. похідне *градинар*); 2) турецьке за походженням слово *гарман* (тур. *Harman* 'молотьба, тік') із семантикою 'город у садибі'; 3) *сотка* – із значенням 'город у полі'. У своїй дисертації В. Дроздовський зауважує: «Присадибні ділянки на території Ізмаїльщини були невеликими. Основні земельні наділи під час одноосібного господарювання знаходились за селом, в полі. На них, як правило, вирощували не лише хлібні злаки, але й овочі, виноград. Присадибна ділянка в такому випадку служила місцем для розміщення та обмолоту привезеного з поля врожаю, адже кожен хазяїн-одноосібник хотів, щоб його урожай був ... перед очима і під руками. Хліб обмолочували на той час кінними катками; перед цим присадибна ділянка вистругувалась, поливалась водою, трамбувалась, з неї робився *гарман* (тік) для поточної *гарману́ки*.... З установленням радянської влади зникли на колгоспних садибах справжні *гармани*, на тому місці почали садити картоплю, кукурудзу, буряки, кабаки і т. ін., але ... зазначене слово міцно вкоренилося в побутовій лексиці мовлян. Відбулося перенесення назви з одного поняття на інше» [3, с. 115].

Проф. А. Колесников зосередив свою увагу на варіативності й адаптації лексеми *гарман*, доповнив семантичну диференціацію й територіальне варіювання форм і значень цього інтегралізму: «...в українських говірках лексема *гарман* уживана у значеннях *город, присадибна ділянка, де вирощують овочі та фрукти*, *присадибна ділянка разом з подвір'ям*, *подвір'я, діал. хоздвор*, *загорожа для вилову риби*, ще зафіксована лексема й з архаїчною семантикою *місце в полі, де просушують і очищують зерно, тік*». У болгарських говірках спостережене слово *арман* зі значеннями *місце в дворі, де обмолочували колосові злакові, зараз і для переробки винограду на вино*, *город*. В російських говірках є такі значення форми *гарман*: *тік, на якому молотили запряженими у кам'яні катки кіньми*, *великий колгоспний тік*, *город, присадибна ділянка*, *косяк* (*гарманом ідти* – *косяком йти* – про рибу), і форми *арман* *квітник, клумба перед хатою*. У говірках румунської мови зафіксоване переважно архаїчне значення форми *харман* *тік*, а в гагаузьких говірках *харман* має два значення *тік, час молотьби, збирання врожаю* [12, с. 410]. Таким чином, тюркізм *harmal* через посередництво болгарської мови увійшов у говірки практично усіх контактуючих у цьому регіоні мов, сформувався інтегралізм – спільна риса діасистем досліджуваного ареалу МДД.

У “Словнику українських говорів Одещини” знаходимо й інші тюркізми, які увійшли до українських говірок за болгарського посередництва, наприклад, лексема *дулап* – водочерпалка: *Дулап строят на градині, щоб поливать зелень* (м. Татарбунари; Ізмаїльський р-н) [10, с. 74]. Не є етимологічно питомими болгарськими лексемами і зафіксовані у вищезгаданому словнику *панєра* – кошик, сплетений з верболозу, в якому переносять і перевозять різні овочі (Ізмаїльський р-н) [10, с. 146] та *паралія* – солом'яний чи фетровий бриль (Ізмаїльський р-н) [10, с. 147], проте засвоєні вони від болгарських говірок. За переконанням П. Гриценка, виявити болгарські запозичення в українських говірках значно складніше, ніж, наприклад, романізми [2, с. 19]. Це зумовлено не лише недостатністю даних про лексику болгарських говірок, а й належністю багатьох лексем, що побутують у цих говірках, до лексичної системи молдавської, румунської та гагаузької мов. Такі лексико-семантичні спільності часто є запозиченням з інших мов або були перенесені ще з метрополії як балканізми. Вважаємо, що доречним і корисним було б укладання словника інтегральних лексем, які побутують у цьому регіоні внаслідок міжмовної та міждіалектної інтерференції.

Звісно, найбільш відчутний українсько-болгарський взаємовплив спостерігається в лінгвістично змішаних селах – Каланчак Ізмаїльського району та Малоярославець Другий Тарутинського району, проте комплексних досліджень цих систем українська діалектологія поки ще не має у своєму розпорядженні. Цікаво, що динаміка в ареалі стосується не лише мовного / діалектного, але й етнічного складу населених пунктів. Так, с. Каланчак Ізмаїльського р-ну було засноване як українське, але тепер є домінантно болгарським, а с. Трапівка Татарбунарського р-ну тепер переважно українське, хоча після виходу турків і татар з Бессарабії спочатку було заселене болгарями.

Професор В. Колесник зазначає, що для болгарських говірок в ареалі межиріччя Дністра і Дунаю характерні ті ж тенденції розвитку, що вказані діалектологами й для інших діалектних систем: 1) зменшується кількість носіїв так званого „чистого” діалекту; 2) звужується сфера використання говірок; 3) творяться мішані говірки (напівдіалекти, регіолекти) внаслідок взаємодії з іншими говірками та інослов'янськими системами; 4) спостерігається соціальне та ситуативно-стилістичне варіювання діалектів [4, с. 306]. Таким чином, можемо припустити, що в цьому поліетнічному регіоні поступово формуються мініареали зі своїм регіолектом. Це явище є дуже цікавим феноменом у соціолінгвістичному аспекті, проте тільки підтверджує відому аксіому про необхідність фіксувати, документувати стан розвитку діалектних систем на синхронному етапі, оскільки тенденція до їхнього зникнення є цілком передбачуваною. Зафіксувати народну мову, зберегти інформацію про різноманітні вияви народної мовотворчості, дати мовним фактам наукову інтерпретацію – це завжди актуальні і напрохуд складні завдання для лінгвістів. Особливої ваги зазначені завдання набули сьогодні – у час непередбачуваних суспільних катаклізмів, переселень людей з великих регіонів, нового руху міграції, у період серйозних цивілізаційних викликів.

Щодо українського впливу на болгарські говірки дослідники виокремлюють два типи українізмів: а) що увійшли до говірок завдяки тривалим міждіалектним контактам, діалектизми за походженням; б) елементи літературної української мови, що входять до системи говірки через телебачення та освітні заклади. Відомо, що справочинство та освітній процес у селах з болгарським етнічним складом (так само як і в усіх інших населених пунктах України) відбувається виключно українською мовою, тому найпоширенішим класом новітніх запозичень є канцеляризми.

Усі українізми, що на сьогодні входять до говірки (на відміну від ранніх запозичень), можна поділити на дві групи, різні за кількістю слів та частотністю їхнього вживання:

а) лексика, що належить до офіційно-ділового стилю – найчастотніша група запозичень, які використовуються майже невимушено, але не мають ознак адаптованості, часто витісняють використовувані раніше в тих самих значеннях російськомовні одиниці;

б) прецедентні висловлювання та експресивно й стилістично забарвлена лексика з яскраво вираженою конотацією; ці мовні одиниці використовуються свідомо, як засіб мовної гри, або підкреслюють комізм чи трагізм ситуації, додають експресивності виразу.

До першої групи можна віднести такі слова та вирази, як *заява, рішення* (тільки в значенні „різновид документа”), *витяг з протоколу, тестування, ЗНО, голова ради, пілґа* та ін. Ці слова використовуються вже автоматично, поряд (навіть в одному реченні) з болгарською лексикою та російською, яка вже є адаптованою до фонетичних та морфологічних норм говірки. Наприклад, у реченні // *Коту да та вастанавет на рабута / тр'аба да дунисеш ут сил'савета витяг з протоколу засідання сільської ради* //(записано нами цього року) ми можемо констатувати наявність специфічних

болгарських рис (да-конструкція), адаптованого росіянізму, утвореного за нормами говірки від російського дієслова *восстанавлювать* (да та *востанавет* – у перекладі – „для того, щоб тебе поновили на роботі, посаді”) та вкраплення в текст неадаптованого українськомовного канцеляризму, який вимовляється за нормами української орфоєпії – без редукції ненаголошеного *о*, з вимовою не властивих фонетичній системі говірки звуків [ʒ] та [j]. Останнім часом у систему говірки увійшли нові слова – *наступ*, *вибух*, *укриття*. Наприклад: // *ко са чува / ущера у одеса пак ималу вибух* // (укр. «що чути, вчора в Одесі знову були вибухи»). Використання українізмів, а не існуючої питомої лексики для позначення сьогоденних явищ та процесів, пояснюється тим, що новини транслюють українською мовою, тому, якщо кажуть, наприклад, про вибух, який не стосується війни, то використовують адаптований росіянізм *взрив* (// *балона са взарва*// – укр. «газовий балон вибухнув»), але якщо йдеться про вибухи під час воєнних дій, то обирається українізм. Щодо лексем *укриття* та *бомбосховище*, то вони використовуються в говірці паралельно з росіянізмом *бомбоубежище*, причому росіянізм позначає конкретну споруду в селі, яка була збудована в радянські часи біля школи, використовувалася не за призначенням, але мала таку назву вже як власну, а *укриття* – лексема з ширшим значенням, будь-яка споруда, де можна сховатися під час тривоги. Ми зафіксували в говірці с. Оріхівка такі речення: // *у самбатар дицата ни од'ат у школата штоту н'амат укриття / пак наша школа има укриття / затуй нії н'исн'и онлаїн* // (укр. «в Самбатар (сусіднє село – О.Н.) діти не ходять у школу, бо там немає укриття, а наша школа має укриття, тому ми не в онлайні»). Зазначимо, що вимовляються ці запозичення саме за орфоєпічними нормами української мови, що вказує на те, що вони ще не адаптовані.

Друга група запозичень спостерігається у мовленні мешканців середнього віку та молоді і демонструє вже певний рівень володіння українською мовою, оскільки мовні елементи обираються навмисне, з метою додати яскравості та колориту висловлюванню. У говірці нами зафіксовано використання численних українських фразеологізмів та ідіом, наприклад: *ці руки нічого не крали; бачили очі, що обирали* та ін. Як прецедентні тексти використовуються і рядки з популярних естрадних українських пісень, назви телевізійних програм та проєктів, рекламних слоганів тощо, наприклад, // *гледау україна має талант* // *и си забрајау манджата*// (дивилася „Україна має талант” та забула про манджу).

Окрему групу новітніх запозичень становить лексика з вираженою конотацією, емоційним забарвленням: *ганьба, зрада, геть, розбійнику, покидьки, сонечко, кисуню* і под.. Іноді мовець додає вказівку на джерело виразу: // *какту казват украинц'ит'и /ганьба*// (укр. «як кажуть українці, ганьба»), причому вимовляється з не властивим говірці звуком – фрикативним /г/.

Висновки та перспективи дослідження. Зібраний польовим методом матеріал дає можливість стверджувати, що на сьогодні майже не спостерігається системного впливу української літературної мови на болгарські говірки МДД. Можна лише констатувати вживання неадаптованих запозичень, прецедентних імен, сталих виразів та

канцеляризмів. Новітніми запозиченнями найчастіше є лексеми та вирази офіційно-ділового стилю, зафіксовані переважно у мовленні вчителів і держслужбовців, та експресивно і стилістично забарвлена лексика з яскраво вираженою конотацією; ці мовні одиниці використовуються як засіб мовної гри та збільшення експресивності. Основними джерелами поповнення корпусу українізмів у говірці є телебачення та школа.

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні мовної поведінки діалектоносіїв, чинників збереження чи редукції говірки під впливом іншої говірки, іншої мови чи літературної української мови; характеристики ідіом, що функціонують у містах і селищах Південної Бессарабії – джерелах іррадіації мовних впливів; удосконаленні лексикографічної фіксації діалектних слів. Вважаємо доречним і корисним укладання словника інтегральних лексем, що побутують у цьому регіоні внаслідок міжмовної та міждіалектної інтерференції.

Література

1. Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одесщины. Одеса: PostScriptUm, 2014. 744 с.
2. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П.Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. С. 100-114
3. Дроздовський В. П. Українські говірки Бессарабського Примор'я (на матеріалі обстеження Саратського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області): дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1962. 210 с.
4. Колесник В. О. Дебалканізація переселенських говірок в Україні: Граматична система. Одеса: Астропринт, 2003. 351 с.
5. Колесников А. О. Діалектні тексти як джерело інформації про генезу і динаміку українських південнобессарабських говірок. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. С. 196-213.
6. Колесников А. О. Морфологія українських південнобессарабських говірок: генеза і динаміка: монографія / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Ізмаїл: СМІЛ, 2015. 676 с.
7. Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області Одеса: Одес. держ. пед. ін-т ім. К. Д. Ушинського, 1958. 77 с.
8. Пейчева О. М. Українські елементи в болгарських говірках півдня України. *Слов'янський збірник*. Чернівці: Букрек, 2014. Вип. 18. С.172 – 180
9. Пейчева О. М. Особливості консонантної системи переселенської болгарської говірки с. Оріхівка. *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*. Т. 10. 2008. Велико Търново. С. 579-589.
10. Словник українських говорів Одещини / за ред. О. І. Бондаря. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2010. 222 с.
11. Українське Подунав'я. Роки незалежності (історичний нарис) / Лебеденко О. М. та ін.; гол. ред. Тичина А. К. Одеса: Астропринт, 2008. 290 с.

12. Kolesnykov A. Problems of Description and Mapping of Dialects Spread in the Area between the Danube and the Dniester Rivers. *Journal of Danubian Studies and Research*. Vol. 7. N. 2/2017. p. 410- 419.

References

1. (2014), *Budjak: historical and ethnographic sketches of the peoples of the South-western districts of Odessa region [Budzhak: istoriko-etnograficheskie ocherki narodov yugo-zapadnykh rayonov Odesshchiny]*, PostScriptUm, Odessa, 744 p.
2. Hrytsenko, P. Yu. (2015), *Information space of a dialect text [Informatsiinyi prostir dialektnoho tekstu]*, *Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzherelo linhvistychnykh studii / vidp. red. P. Yu. Hrytsenko*, KMM, Kyiv, 2015, pp. 100-114.
3. Drozdovskiy, V. P. (1962), *Ukrainian dialects of Bessarabian Primorye (based on the survey of Sarata, Tatarbunary and Bilhorod-Dnistrovsky districts of Odessa region): PhD thesis [Ukrainski hovirky Bessarabskoho Prymor'ia (na materialy obstezhennia Saratskoho, Tatarbunarskoho ta Bilhorod-Dnistrovskoho raioniv Odeskoi oblasti): dys. ... kand. filol. nauk]*, Odessa, 1962. 210 p.
4. Kolesnyk, V. O. (2003), *De-Balkanization of the resettlement dialects in Ukraine: a grammatical system [Debalkanizatsiia pereselenskykh hovirok v Ukraini: Hramatychna systema]*, Astroprint, Odessa, 2003, 351 p.
5. Kolesnykov, A. O. (2015), *Dialectal texts as an information source about origin and dynamics of the Ukrainian Southern Bessarabia dialects [Dialektni teksty yak dzherelo informatsii pro henezu i dynamiku ukrainskykh pivdennobessarabskykh hovirok]*, *Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzherelo linhvistychnykh studii / vidp. red. P. Yu. Hrytsenko*, KMM, Kyiv, pp. 196-213.
6. Kolesnykov, A. O. (2015), *Morphology of Ukrainian South Bessarabian dialects: origin and dynamics: monograph [Morfolohiia ukrainskykh pivdennobessarabskykh hovirok: heneza i dynamika: monohrafiia / vidp. red. P. Yu. Hrytsenko]*, SMYL, Izmail, 676 p.
7. Moskalenko, A. A. (1958), *Dictionary of dialectisms of Ukrainian dialects from Odessa region [Slovnnyk dialektyzmiv ukrainskykh hovirok Odeskoi oblasti]*, Odes. derzh. ped. in-t im. K. D. Ushynskoho, Odessa, 77 p.
8. Peicheva, O. M. (2014), *Ukrainian elements in the Bulgarian dialects of Southern Ukraine [Ukrainski elementy v bolharskykh hovirkakh pivdnia Ukrainy]*, *Slov'ianskyi zbirnyk*, Bukrek, Chernivtsi, vyp. 18, pp. 172-180.
9. Peicheva, O. M. (2008), *Peculiarities of the consonant system of resettlement Bulgarian dialect of Orikhivka Village [Osoblivosti konsonantnoi systemu pereselens'koi bulgars'koi hovirki s. Orikhivka]*, *Blgarite v Severnoto Prichernomorie. Izsledvaniya i materialy*. T. 10. Veliko Trnovo, pp. 579-589.
10. (2010), *Dictionary of Ukrainian dialects of Odessa region / edited by O. I. Bondar [Slovnnyk ukrainskykh hovoriv Odeshchyny / za red. O. I. Bondaria]*, Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova, Odessa, 222 p.

11. (2008), *Ukrainian Danube Region. Years of Independence (historical essay)* [Ukrain-ske Podunav'ia. Roky nezalezhnosti (istorychnyi narys) / Lebedenko O. M. ta in.; hol. red. Tychyna A. K.], Astroprint, Odesa, 290 p.
12. Kolesnykov, A. (2017), *Problems of Description and Mapping of Dialects Spread in the Area between the Danube and the Dniester Rivers*, *Journal of Danubian Studies and Research*, Vol. 7, No. 2, pp. 410-419.